Tekmeria

Vol 1 (1995)

Ἡ φόρμουλα χρονολόγησης τῆς SGDI, 1895
ἐπιγραφῆς

A. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

doi: [10.12681/tekmeria.95](https://doi.org/10.12681/tekmeria.95)

To cite this article:

ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ Α. (1995). Ἡ φόρμουλα χρονολόγησης τῆς SGDI, 1895 ἐπιγραφῆς. *Tekmeria*, 1, 38–46.
<https://doi.org/10.12681/tekmeria.95>

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

Η ΦΟΡΜΟΥΛΑ ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΗΣ SGDI, 1895 ΕΠΙΓΡΑΦΗΣ

Τό καλοκαίρι τοῦ 155 π.Χ. ἕνας Ἡρακλειώτης (Πολέμαρχος Φύσκου) ἀπελευθερώνει στούς Δελφούς μέ σύμφωνη γνώμη καί τῶν παιδιῶν του (Λέωνος καί Λανίκας) δυό δούλους (τή Δωρίδα, τὸ γένος Θραϊσαν καί τὸν υἱὸν αὐτῆς, ὦι ὄνομα Ἀπολλόδωρος, τὸ γένος ἐνδογ[ε]νῆ). Τὴν ἀπελευθερωτικὴ πράξη, ποὺ ἔχει τὸ τυπικὸ μιᾶς συνήθους πράσεως ἐπ' ἐλευθερίαι τῶι Ἀπόλλωνι τῶι Πυθίῳ, διασώζει ἡ SGDI, 1895 ἐπιγραφή, ἀναγραμμένη μαζί μέ ἄλλες παρόμοιες ἀπελευθερωτικὲς πράξεις στὴ νότια πλευρὰ τοῦ πολυγωνικοῦ τείχους τῶν Δελφῶν.

Ἡ φόρμουλα χρονολόγησής της προτάσσεται καί, ὅπως συνηθίζεται στίς περιπτώσεις ποὺ ὁ ἀπελευθερωτὴς εἶναι ἀλλοδαπός, περιλαμβάνει παράλληλη ἀναφορὰ ἐπώνυμου ἄρχοντα καί μήνα τόσο τῆς πατρίδας τοῦ ἀπελευθερωτῆ ὅσο καί τῆς πόλης τῶν Δελφῶν, ὅπου ἔλαβε χώραν ἡ ἀπελευθέρωσις, ἔχει δὲ δημοσιευτεῖ μεταγγραμμένη ὡς ἑξῆς:

Ἄρχοντας ἐμὲν Ἡρακλεία Ἀριστοβούλου Πάτρωνος Θεοδώρου
μηνός Ἡάτου, ἐν Δελφο(ῖ)ς δ[έ] ἄρχοντας Ἡρυος τοῦ Πλείστωνος
μηνός Ἰλαίου, ... κτλ.

Ἡ δελφικὴ ἀντιστοιχία, ἀντισταθμίζοντας τὴν ἄγνοιά μας γιὰ τὰ χρονολογικά δεδομένα τοῦ πρώτου σκέλους τῆς φόρμουλας, ἐπιτρέπει τὴν ἀκριβῆ χρονολόγησις τῆς ἐπιγραφῆς: Ὁ Ἡρυς Πλείστωνος διετέλεσε ἄρχων στούς Δελφούς τὸ 156-155¹ καί ὁ Ἰλαῖος, τελευταῖος μῆνας τοῦ δελφικοῦ μηνολογίου, ἀντιστοιχεῖ στὸν Ἰούνιο-Ἰούλιο.² Στὸ πρόβλημα ποὺ συνιστᾷ, ὡστόσο, ἡ «ἀναρθηρ» παράταξις τῶν τριῶν ἀσύνδετων γενικῶν (Ἀριστοβούλου Πάτρωνος Θεοδώρου) μετὰ τὸν βέβαιον ἐνικό ἄρχοντα στὸ πρῶτον σκέλος τῆς φόρμουλας δὲν ἔχει δοθεῖ, ὅσο ξέρον, ικανοποιητικὴ ἀπάντησις.

Ὁ J. Baupack πιστεύοντας πῶς πρόκειται γιὰ ἕνα πρόσωπον,³ τὸν Ἀριστόβουλον, γιὸ τοῦ Πάτρωνος καί ἐγγονὸ τοῦ Θεοδώρου, σχολιάζει: «Die Bestimmung eines Mannes durch 2 Vorfahren ist in Delphi nicht üblich, anders in Ἡράκλεια ἢ ἐν Τραχῖνι».⁴ Μὲ τὸ σχόλιον αὐτὸ ἐντούτοις παρακάμπτει τὸν σκόπελον, μεταθέτοντας στήν οὐσία τὸ πρόβλημα ἀπὸ τοὺς Δελφούς στὴν Ἡράκλεια. Διότι «die Bestimmung ... durch 2 Vorfahren», μολονότι ἀσυνή-

1. Βλ. G. Daux, *Chronologie delphique*, FD III, fasc. hors série, Paris 1943 [στό ἐξῆς CD], L 43.

2. Βλ. E. Bischoff, «Kalender», RE X 2 [1919], 1589.

3. Πβ. RE II 1, [1895], 907, s.v. «Aristobulos», 3.

4. SGDI, 1895, σημ.

θης στοὺς Δελφούς, δέν εἶναι αὐτὴ καθαυτὴ προβληματική: θά ἦταν πράγματι ἀπόλυτα κατανοητὴ μιά ὑποθετικὴ διατύπωση «Ἀριστοβούλου τοῦ Πάτρωνος τοῦ Θεοδώρου», ἔστω καὶ ἂν ἀποτελοῦσε τὸ μοναδικὸ παράδειγμα στοὺς Δελφούς. Ἀντίθετα, εἶναι ἡ ἀπουσία τῶν ἄρθρων ποὺ δημιουργεῖ τὸ πρόβλημα, ὄχι μονάχα στοὺς Δελφούς ἀλλὰ καὶ στὴν Ἡράκλεια τὴν ἐν Τραχίνοι καὶ σὲ κάθε «Ἡράκλεια».

Μέ αὐτό, προφανῶς, τὸ σκεπτικὸ ὁ G. Daux⁵ ὑποθέτει πῶς οἱ τρεῖς γενικές ἀντιπροσωπεύουν τρία διαφοροετικά πρόσωπα (τρεῖς δηλ. ἄρχοντες τῶν Ἡρακλειωτῶν). Ἡ ἄποψη αὕτη, ποὺ ἐπιλύει φαινομενικά τὸ πρόβλημα μέ τὴ χρῆση κομμάτων («Ἀριστοβούλου, Πάτρωνος, Θεοδώρου»), προσκροῦει ὡστόσο στὸ —κατὰ διαβεβαίωση καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ ἐκφραστῆ της— ἀναμφισβήτητο ἄρχοντος. Θά μπορούσε, βέβαια, νὰ ἀποδώσει κανεὶς τὴ συντακτικὴ αὐτὴ ἀνακολουθία στὴν πάντοτε πρόχειρὴ λύση τῆς ἀπροσεξίας τοῦ χαράκτη· ἡ οὐσία ὁμως ἔγκειται ἄλλου. Μιά τέτοια ἄποψη προϋποθέτει τὴν ὑπαρξὴ τριῶν ἐπώνυμων ἀρχόντων στὴν Ἡράκλεια, κι αὐτὸ ἀποτελεῖ μιά ἀμφισβητήσιμη καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀνεπιβεβαίωτη ὡς τώρα ὑπόθεση. Τόσο ἡ ἄποψη τοῦ Daux ὅσο καὶ ἐκείνη τοῦ Baupack ὁδηγοῦν νομίζω σὲ ἀδιέξοδο. Ἡ λύση πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ σὲ μιά ἄλλη, ἐντελῶς διαφοροετικὴ, κατεύθυνση.

Ὑπάρχει, πράγματι, μιά ἀκόμη πτυχή τοῦ προβλήματος στὴν ὁποία δέν δόθηκε ἡ δέουσα προσοχή. Ἡ *SGDI*, 1895 εἶναι χαραγμένη κάτω ἀπὸ μιά ἀνάλογη ἀπελευθερωτικὴ πράξη τέσσερις περίπου μῆνες προγενέστερῇ της, τὴν *SGDI*, 1894,⁶ ἡ ὁποία ἐμφανίζεται ὡς ἑλλιπὴς κατὰ τοὺς δύο τελευταίους στίχους.⁷ Οἱ στίχοι αὐτοὶ περιεῖχαν τὰ ὀνόματα τῶν μαρτύρων. Εἶναι λοιπὸν πολὺ πιθανὸν τὰ δύο ἀπὸ τὰ τρία προβληματικὰ ὀνόματα τοῦ στ. 1 τῆς *SGDI*, 1895 νὰ ἀνήκουν στὴν πραγματικότητά στὸν τελευταῖο στίχο τῆς προηγούμενης ἐπιγραφῆς. Καὶ γιὰ νὰ μὴ μακρηγοροῦμε: πιστεύω πῶς ὁ Ἀριστόβουλος Πάτρωνος δέν ἔχει καμιά σχέση μέ τὴν *SGDI*, 1895, ἀλλὰ εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς μάρτυρες τῆς *SGDI*, 1894, μολονότι δέν εἶμαι σὲ θέση νὰ ξέρω χωρὶς προηγούμενο ἔλεγχον τῆς πέτρας πῶς ἔχει ἐμφιλοχωρήσει τὸ ὄνομά του στὴν ἐπόμενη ἐπιγραφὴ. Μιά αὐτοψία θά ἦταν ἐν προκειμένῳ ἀρκετὰ διαφωτιστικὴ.

Μιά τέτοια ὑπόθεση θά ἦταν ἀναμφίβολα ἐξαιρετικὰ τολμηρὴ, καὶ ἡ ὑποστήριξή της ὀπωκὴν ποτε δύσκολη, ἂν δέν συνέβαινε —κατὰ εὐτυχὴ ὁμολογουμένως συγκυρία— ὁ ἐν λόγῳ Ἀριστόβουλος Πάτρωνος νὰ εἶναι μιά πάρα

5. *Delphes au IIe et au Ier siècle*, Paris 1936, [στὸ ἐξῆς *Delphes*], 646 καὶ σημ. 3.

6. Γιὰ τὴ διάταξη τῶν κειμένων στὴν πέτρα βλ. σχεδιάγραμμα τοῦ Daux, *Delphes*, 125.

7. Βλ. *SGDI*, 1894, σημ.: «Die folgenden 2 vorgezogenen Linien, also 12 u. 13, blieben unausgefüllt».

πολύ γνωστή προσωπικότητα τῶν Δελφῶν τῶν μέσων τοῦ 2ου π.Χ. αἰώνα. Ὑπῆρξε γόνος μιᾶς ἐπιφανοῦς οἰκογένειας, τὴν παρουσία τῆς ὁποίας μποροῦμε νὰ παρακολουθήσουμε ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 4ου αἰώνα ὡς τὰ χρόνια περὶ τοῦ τῆς γέννησης τοῦ Χριστοῦ. Πολλὰ μέλη τῆς διετελέσαν κατ' ἐπανάληψη βουλευταὶ ἀλλὰ καὶ ἐπώνυμοι ἄρχοντες τῶν Δελφῶν, ἀναφέρονται δὲ ἄρκετὰ συχνὰ σὲ δελφικὲς ἀπελευθερωτικὲς πράξεις ὡς ἀπελευθερωταί, βεβαιωτῆρες καί, κυρίως, ὡς μάρτυρες κατὰ τοὺς δύο τελευταίους προχριστιανικοὺς αἰῶνες.

Ὅσο μποροῦμε νὰ ξέρουμε ἀπὸ τὸ δελφικὸ ἐπιγραφικὸ ὕλικό, ὁ Ἀριστόβουλος Πάτρωνος διετελέσε βουλευτὴς γιὰ πρώτη φορά τὴν α' ἐξάμηνον ἄρχοντος Ἡρῶνος τοῦ Πλείσιωνος, τὴν ἴδια δηλ. δελφικὴ χρονιά μέ τις δύο ἐπιγραφές πού μᾶς ἀπασχολοῦν: εἶναι ἔτσι αὐταπόδεικτα σύγχρονός τους. Ὑπῆρξε ἐπίσης βουλευτὴς γιὰ δεύτερη φορά λίγα χρόνια ἀργότερα, τὴν α' ἐξάμηνον ἄρχοντος Θρασυκλέος τοῦ Πραξία,⁸ μάρτυς σὲ πολλές ἄλλες ἀπελευθερωτικὲς πράξεις,⁹ ἀλλὰ καὶ βεβαιωτὴρ δύο τουλάχιστον φορές.¹⁰

Ἄς δοῦμε ἐν συντομία τὰ κυριότερα μέλη τῆς οἰκογένειας τοῦ Ἀριστοβούλου, τουλάχιστον ὅσα εἶναι δυνατόν νὰ ἐντοπίσει ἀβίαστα μιὰ ὀχι ἐξαντλητικὴ προσωπογραφικὴ ἔρευνα:

Ἐνας ἀδελφός του, κατὰ πάσα πιθανότητα ὁ πρεσβύτερος, ἦταν ὁ Ἰατάδας Πάτρωνος, πού χρημάτισε τρεῖς φορές βουλευτὴς,¹¹ προστάτας τῶν δαμιοργῶν,¹² ἀναφέρεται δὲ ὡς ἀπελευθερωτής, βεβαιωτὴρ καὶ πολὺ συχνὰ μάρτυς ἀπελευθερωτικῶν πράξεων. Κατὰ σύμπτωση μάλιστα ἀναφέρεται πρῶτος μεταξὺ τῶν ἰδιωτῶν μαρτύρων καὶ τῆς SGDI, 1895 ἐπιγραφῆς.

Ἐνας δεύτερος ἀδελφός του, ὁ Εὐάγγελος Πάτρωνος, ὑπῆρξε μέλος τριμελοῦς πρεσβείας τῶν Δελφῶν στὴν Ἡράκλεια καὶ στὴν Ὑπάτη,¹³ στὴν τελευταία μάλιστα καὶ γιὰ δεύτερη φορά λίγα χρόνια ἀργότερα.¹⁴ Καὶ ὁ Εὐάγγελος ἐμφανίζεται συχνὰ ὡς ἀπελευθερωτής, βεβαιωτὴρ καὶ μάρτυς σὲ ἀπελευθερωτικὲς πράξεις τῶν μέσων τοῦ αἰώνα, ἐνίοτε μαζί μέ τὸν Ἰατάδα¹⁵ ἢ

8. CD, L 53.

9. SGDI, 2052 (ἄ. Ἀνδρονίκου: CD, L 38)· 1904· 1935· FD III 2, 229· FD III 3, 14 (ἄ. Ἡρῶνος: CD, L 43)· SGDI, 1760 (ἄ. Φιλοκράτους τοῦ Ξένωνος: CD, L 45)· 1703· 2270· 2285· FD III 3, 5· 10· 20· 22· 23· 31· 32 (ἄ. Θρασυκλέος: CD, L 53) καὶ πιθανότατα FD III 6, 78 (ἄ. Νικοδάμου: CD, L 86).

10. FD III 3, 6 (ἄ. Μενεστράτου: CD, L 37) καὶ FD III 3, 28 (ἄ. Ἀμφιστράτου: CD, L 39).

11. CD, L 33· L 39 καὶ L 47.

12. SGDI, 2189 (ἄ. Δαμοστράτου: CD, L 48)· πβ. G. Daux, *Delfes*, 432-3.

13. FD III 4, 174 καὶ 428 II ἀντίστοιχα (ἄ. Κλεοδάμου: CD, L 58).

14. BCH, 83 (1959) 478, ἀρ. 9 (ἄ. Ὑβρία: CD, L 74).

15. Λ.χ. SGDI, 1721· 1781· 1892· 2281 καὶ σημ.· FD III 3, 13.

τόν Ἀριστόβουλο.¹⁶

Δυό γιοί τοῦ Ἀριστοβοῦλου, ὁ Πάτρων Ἀριστοβοῦλου¹⁷ καί ὁ Ξένων Ἀριστοβοῦλου,¹⁸ ἀναδείχτηκαν ἐπώνυμοι ἄρχοντες τῶν Δελφῶν καί χρημάτισαν κατ' ἐπανάληψιν βουλευταὶ στό β' μισό τοῦ 2ου αἰώνα.

Ἐνας δισέγγονός του, ὁ Πάτρων Ἀριστοβοῦλου, διετέλεσε βουλευτής¹⁹ καί ἐπώνυμος ἄρχων²⁰ στά μέσα περίπου τοῦ 1ου αἰώνα.

Ἀλλά καί ἀπό τοὺς κατιόντες τοῦ Ἰατάδα τοῦ Πάτρωνος χρημάτισαν ἐπανειλημμένα βουλευταὶ οἱ γιοί του Πάτρων Ἰατάδα²¹ καί Φίλων Ἰατάδα,²² ὁ ὁμώνυμος ἐγγονός του Ἰατάδας Πάτρωνος,²³ οἱ δισέγγονοί του Πάτρων Ἰατάδα²⁴ καί Στράτων Ἰατάδα.²⁵ Ὁ Στράτων διετέλεσε καί ἐπώνυμος ἄρχων λίγο πρὶν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 1ου αἰώνα. Γιὸς τοῦ τελευταίου ἴσως εἶναι καί ὁ Φίλων Στράτωνος πού ἐμφανίζεται ὡς ἀπελευθερωτὴς γύρω στά χρόνια τῆς γέννησής τοῦ Χριστοῦ.²⁶

Πατέρας τοῦ Ἀριστοβοῦλου, τοῦ Ἰατάδα καί τοῦ Εὐαγγέλου, γιὰ νά περάσουμε καί στοὺς ἀνιόντες, πρέπει νά εἶναι ὁ Πάτρων Ἰατάδα²⁷ πού ἀναφέρεται, συνήθως χωρὶς τό πατρώνυμό του, ὡς μάρτυς σέ ἀπελευθερωτικές πράξεις τοῦ α' μισοῦ τοῦ 2ου αἰώνα καί πού κατὰ πάσα πιθανότητα ταυτίζεται μέ τόν ὁμώνυμο βουλευτὴ τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰώνα.²⁸

Πατέρας αὐτοῦ τοῦ Πάτρωνος καί παππούς τοῦ Ἀριστοβοῦλου εἶναι προφανῶς ὁ Ἰατάδας Πάτρωνος, γνωστός ὡς ἀπελευθερωτής,²⁹ βεβαιωτῆρ³⁰ καί μάρτυς³¹ σέ ἀπελευθερωτικές πράξεις τῆς 1ης δεκαετίας τοῦ 2ου αἰώνα, ὁ ὁποῖος πρέπει νά ταυτίζεται μέ τόν ὁμώνυμο βουλευτὴ τοῦ τέλους τοῦ 3ου - ἀρχῶν 2ου αἰώνα.³² Παππούς αὐτοῦ τοῦ Ἰατάδα πρέπει νά εἶναι ὁ ὁμώ-

16. Λ.χ. *SGDI*, 1904.

17. *CD*, L 89 (ἄρχων)· L 72 (γραμματεὺς) καί L 78 (βουλευτής).

18. *CD*, L 88 (ἄρχων)· L 63· L 77 καί L 83 (βουλευτής).

19. *CD*, M 19· πβ. M 16.

20. *CD*, M 46.

21. *CD*, L 61 (γραμματεὺς)· L 65 καί L 72.

22. *CD*, L 69 καί L 71.

23. *CD*, L 99 καί M 6.

24. *CD*, M 19· πβ. M 16.

25. *CD*, M 16 καί M 18.

26. *SGDI*, 2156· 2157· 2323.

27. *SGDI*, 1909· 1815 κ.ά.

28. *SGDI*, 2074 (ἄ. Ὁρθαίου: *CD*, L 1).

29. *SGDI*, 2118.

30. *SGDI*, 2119.

31. *SGDI*, 1994· 2042· 2120.

32. *CD*, K 17 (ἄ. Φιλαϊτώλου).

νυμος ἐπώνυμος ἄρχων τοῦ 3ου αἰῶνα,³³ πού διετέλεσε καί βουλευτής γύρω στά 270 π.Χ.³⁴ Οἱ παλαιότερες ἀναφορές τῶν ὀνομάτων Πάτρων καί Ἰατάδας ἀνάγονται στό β' μισό τοῦ 4ου αἰῶνα, ὅποτε ἐμφανίζονται ὡς βουλευταί τῶν Δελφῶν οἱ: Πάτρων,³⁵ Χηρίας Ἰατάδα,³⁶ Παλαῖος Πάτρωνος,³⁷ Πάτρων Θρασέα³⁸ καί Πάτρων.³⁹ Τό στέμμα τῆς οἰκογένειας ἀπό τόν 3ο τουλάχιστον αἰῶνα ἔχει στίς γενικές του γραμμές ὡς ἑξῆς:

33. CD, H 2.

34. CD, G 10 (ἄ. Θεσσαλίου).

35. CD, C 21 (ἄ. Δίωνος).

36. CD, C 27 (ἄ. Χαριξένου).

37. CD, D 5 (ἄ. Κλεοβούλου).

38. CD, D 6 (ἄ. Μεναίχμου).

39. CD, D 7 (ἄ. Θοινίωνος).

Μετά ἀπό αὐτή τήν ἀναγκαία παρέκβαση, πού ἀποσκοποῦσε στό νά ἀποδώσει τά τῶν Δελφῶν τοῖς Δελφοῖς, ὡς ἐπιστρέψουμε στή *SGDI*, 1895 καί στό πρόβλημα τοῦ ἰου στίχου τῆς γιά νά δοῦμε τά πράγματα —μέ καθαρότερο τή φορά αὐτή μάτι— ἀπό τήν πλευρά τῶν Ἑρακλειωτῶν.

Μέ τόν ὀβελισμό τοῦ παρείσακτου Ἀριστοβούλου τοῦ Πάτρωνος τό πρόβλημα παύει αὐτομάτως νά ὑφίσταται. Ἡ ἀπελευθέρωση τῆς *Δωρίδος* καί τοῦ Ἀπολλοδώρου ἐγινε: *ἄρχοντας ἐμὲν Ἑρακλεία - Θεοδώρου, μηνός Ἡάτου, ...* Τό ὄνομα Θεόδωρος δέν εἶναι ἄγνωστο στήν Ἑράκλεια. Στό β' μισό τοῦ 3ου αἰώνα —γύρω στά 232 π.Χ.— κάποιος *Θεῦδωρος Δαμοξένου Ἑρακλεώτης* γίνεται πρόξενος τῶν Ἰστιαίων.⁴⁰ Ὁ γιός του *Δαμοξένος Θεοδώρου Ἑρακλεώτης* ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν μαρτύρων τῆς γνωστῆς δικαστικῆς ἀπόφασης Αἰτωλῶν δικαστῶν γιά τήν ἐπίλυση τῶν διαφορῶν Μελιταίων καί Πηρέων.⁴¹ Εἶναι κατὰ συνέπεια πολὺ πιθανό τό ἐνδεχόμενο ὁ ἄρχων —στά 155 π.Χ.— ἐν Ἑρακλείᾳ Θεόδωρος νά εἶναι γιός αὐτοῦ ἀκριβῶς τοῦ Δαμοξένου.

Ἡ ὑπόθεση πού διατυπώσαμε εἶναι ἀσφαλῶς ἐλκυστική. Προσκόπτει, ὥστόσο, στή γενική «Ἀριστοβούλου». Ἄν ὁ Ἀριστόβουλος Πάτρωνος ὑπῆρξε πράγματι, ὅπως βάσιμα, πιστεύω, ὑποθέτουμε, ἓνας ἀπό τοὺς μάρτυρες τῆς *SGDI*, 1894 ἐπιγραφῆς, θά ἔπρεπε κανονικά τό ὄνομά του νά εἶναι ἀναγραμμένο σέ ὀνομαστική πτώση. Νά ἐπικαλεστοῦμε πάλι κάποιο «χαρακτικό λάθος»; Πρὶν καταφύγει κανεὶς στήν ἐσχατὴ αὐτὴ λύση, ὀφείλει νά ἀποκλείσει τὴν πιθανότερη ἐνδεχομένως περίπτωση ἐνός ἀναγνωστικοῦ λάθους. Εἶναι, ἀλήθεια, τόσο βέβαιη ὅσο τουλάχιστον ἐμφανίζεται ἡ γενική «Ἀριστοβούλου»; Ἡ ἀπουσία ἄρθρου πάντως στήν ἀκολουθία «Ἀριστοβούλου Πάτρωνος» καθιστᾷ τὴν πρώτη γενική ὑποπτη. Καί γιά νά βάλουμε τό πρόβλημα στὶς πραγματικὲς τοὺς διαστάσεις, πού περιορίζονται τελικὰ στήν ἀνάγνωση ἐνός γράμματος καί μόνο: τό τελευτάιο γράμμα τοῦ ὀνόματος εἶναι Υἢ Σ; Σ' αὐτὴ τὴν ἀποφασιστικὴ γιά τὴν ἀποψὴ μας λεπτομέρεια, ὅπως γενικότερα καί γιά τὴν πραγματικὴ ἔκταση τῆς *SGDI*, 1894 ἐπιγραφῆς, μόνο ἓνας ἐπανελέγχος τῆς πέτρας μπορεῖ ἴσως νά δώσει τελεσίδικη ἀπάντηση.

ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ

Ἡ ἐργασία αὐτὴ ἀνακοινώθηκε, ὡς ἔχει, στό *Colloquium* τοῦ Τομέα Κλασσικῶν Σπουδῶν τοῦ Πανεπιστημίου μας πρὶν ἀπὸ μερικὰ χρόνια. Φωτογραφίες τῆς ἐπιγραφῆς, πού εἶχε στό μεταξὺ τὴν καλοσύνη νά μοῦ στείλει ὁ ἐπιμελητὴς Ἀρχαιοτήτων τῆς Ι' Ἐφορείας Προϊστορικῶν καί Κλασσικῶν Ἀρχαιοτήτων Δελφῶν κ. Φώτης Ντάσιος, στόν ὁποῖο ὀφείλω θερμὲς εὐχα-

40. *SIG*³, 492, 20.

41. *JG IX* 2, 205, 37.

ριστίες, επιβεβαιώνουν τήν ανάγνωση τοῦ Baupack. Πράγματι, τό τελευταῖο γράμμα τοῦ προβληματικοῦ ὀνόματος δέν εἶναι Σ ἀλλά Υ.

Ἡ διαπίστωση αὐτή δέν ἀναιρεῖ βέβαια τήν οὐσία τῆς ὑπόθεσης πού διατυπώσαμε. Καθιστᾷ ὥστόσο τώρα τήν ἀπόδειξή της πιά δύσκολη ἕως ἀνεφικτη, καθώς ἡ λύση τοῦ προβλήματος δέν εἶναι ἐνδεχομένως ἄσχετη μέ τήν ἀνεξήγητη διακοπή τῆς *SGDI*, 1894 ἐπιγραφῆς.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ἄπ. Κοντογιάννης

RÉSUMÉ

LA FORMULE DE DATATION DE L'INSCRIPTION *SGDI*, 1895

1. En été de 155 av. J.-C., un certain Héracléote affranchit à Delphes —avec le consentement de ses enfants— deux esclaves. L'acte d'affranchissement, qui a la forme ordinaire d'une acte de vente à Apollon Pythien, a été conservé par l'inscription *SGDI*, 1895.

2. L'acte est précédé d'une formule de datation, qui contient la mention parallèle des archontes et des mois correspondants d'Héraclée et de Delphes. Elle a été transcrite ainsi: ἄρχοντος ἐμὲν Ἡρακλείᾳ Ἀριστοβούλου Πάτρωνος Θεοδώρου μηνὸς Ἡάτου, ἐν Δελφοῖς δ[ὲ] ἄρχοντος / Ἡρνος τοῦ Πλείστωνος μηνὸς Ἰλαίου, ...

3. La suite Ἀριστοβούλου Πάτρωνος Θεοδώρου, après le sûr singulier ἄρχοντος, est problématique. J. Baunack, en croyant qu'il s'agit d'un seul personnage (Ἀριστόβουλος, fils de Πάτρων, petit-fils de Θεόδωρος), annotait: «Die Bestimmung eines Mannes durch 2 Vorfahren ist in Delphi nicht üblich, anders in Ἡράκλεια ἢ ἐν Τραχίνι». Cependant, c'est l'omission des articles qui fait problème tant à Delphes ainsi qu'à Héraclée et partout. G. Daux, au contraire, en entendant qu'il s'agit de trois personnages différents, a voulu résoudre la question par l'utilisation des virgules (Ἀριστοβούλου, Πάτρωνος, Θεοδώρου). Mais cet interprétation heurte contre ἄρχοντος et, surtout, implique l'existence de trois archontes éponymes à Héraclée, ce qui consiste une hypothèse contestable et en tout cas inconfirmée.

4. Comme nous sommes dans une impasse, la solution doit être recherchée ailleurs. Il y a, en effet, un autre repli du problème, auquel on n'a pas fait attention: L'inscription *SGDI*, 1895 est gravée au-dessous d'un autre acte d'affranchissement, quatre mois antérieur, *SGDI*, 1894. Cet acte a resté incomplet à ses deux lignes dernières, contenant les noms des témoins. C'est, donc, fort probable que les deux de trois noms problématiques de *SGDI*, 1895, 1. 1, appartiennent en réalité à la ligne dernière de *SGDI*, 1894. Je crois, ainsi, que Ἀριστόβουλος Πάτρωνος doit être un des témoins Delphiens de l'acte *SGDI*, 1894.

5. Une telle hypothèse serait certainement très hasardeuse, si cet Ἀριστόβουλος Πάτρωνος n'avait pas été une personnalité delphienne très connue au milieu du IIe s. av. J.-C.: rejeton d'une célèbre famille dont la

présence est facile à rechercher du milieu du IVe siècle jusqu' environ à la naissance de J.- C. Plusieurs membres de sa famille ont été à plusieurs reprises conseillers, autant qu'archontes éponymes de Delphes, étant mentionnés souvent dans les actes d'affranchissement delphiens comme vendeurs, garants et surtout témoins, pendant les deux siècles derniers av. J.- C.

Ἀριστόβουλος Πάτρωνος a été conseiller pour le Ier semestre sous l'archontat de Hérys, fils de Pleiston, étant ainsi notoirement contemporaine des inscriptions *SGDI*, 1894 et 1895. Quelques ans plus tard, il a été de nouveau conseiller sous l'archontat de Thrasyklès, fils de Praxias. Il est aussi mentionné souvent comme témoin et deux fois, du moins, comme garant dans les actes d'affranchissement de Delphes au milieu du IIe s. av. J.- C.

6. Pour rendre «τά τῶν Δελφῶν τοῖς Δελφοῖς» nous proposons conséquemment l'élimination de son nom et de son patronyme de la l. 1 de *SGDI*, 1895, en croyant que leur insertion là n'est pas certainement sans rapport avec l'interruption inexplicable de *SGDI*, 1894.

Α. Κοντογιάννης, SGDI 1895 (λεπτομέρεια).